

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

V. 1918.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1918.

Doosje met goudgewicht van Marten Goetbloet, balansmeester te Middelburg.

«'t Ligt altijd dáár, waar men het niet zoekt. Wat in Zeeuwsche armen- en godshuizen tevergeefs wordt gezocht, blijkt in het Zuiden van ons land te berusten » Deze woorden waren een antwoord op het slot van mijn artikel «*Over een doosje met goudgewicht*», verschenen in *Jaarboek* 1916. Ik had toen den wensch uitgesproken, dat meerdere Zeeuwsche doosjes in het een of ander verborgen plaatsje zouden worden gevonden. En dit is inderdaad geschied. Het nieuw ontdekte doosje werd mij welwillend tegen een doosje goudgewicht van PAULUS DORSMAN, dat niet in de lijst van SASSEN's artikel voorkomt, ter ruiling aangeboden. Volgens mededeeling van den bezitter was het een exemplaar van den Middelburgschen balansmaker MARTEN GOETBLOET, incompleet en in tamelijk slechten toestand verkeerende. Het doosje is inderdaad zeer geschonden. Uitwendig is het fraai genoeg in blinddruk geornamenteerd met twee vioolhaakjes tot sluiting, maar inwendig heeft het door den houtworm veel geleden. Weegschaaltjes en aasgewicht ontbreken. De afmetingen van het perenhouten doosje zijn 145 × 83 × 32 m.M. Het voert geen etiquette, maar op den vlakken rand langs de scharnieren leest men het met inkt geschreven niet zeer duidelijke opschrift:

Ghemaekt by MARTEN GOETBLOET tot Middelburgh (op den) Burgh. Een schuiflade bevindt zich in de doos, niet in het deksel. Dit laatste vertoont in fraaie gravure twee vierkanten door krulwerk gescheiden. In het midden van ieder vierkant een rozet in zwartsel aangebracht, in zes golvende stralen uitlopende, door vier kleine roosjes in de hoeken omgeven. Tweemaal komt het jaartal 1614 er op voor. Alles omgeven door een rand uit drie als klaverblaadjes gevormde \odot bestaande, onderling door een schulpje verbonden ¹⁾.

Er zijn nog 26 koperen blokjes aanwezig, die meest alle in de schuiflade zijn te vinden. 23 er van voeren aan de onderzijde een zelfde merk, namelijk het Zeeuwsche wapen tusschen de letters M_G^B , waarboven de burcht van Middelburg en 06 (1606), het aangenomen teeken van den balansmaker MARTEN GOETBLOET. De drie overige gewichtjes hebben andere, maar eveneens Zeeuwsche merken, waarvan twee uit later tijd. Het merk M_G^B is reeds bekend. Het is beschreven onder n°. 8 op blz. 109

¹⁾ Een geopend doosje vol koperen gewichtjes ziet er dikwijls artistiek uit. Het wegen met goudgewicht is dan ook door onze voormalige schilders herhaalde malen tot onderwerp voor hunne kunstproducten gebruikt. Bekend is de „De Goudweger“ van DE KONINCK in het museum BOYMANS te Rotterdam. Een oude man met baret op het hoofd houdt gracieuselijk tusschen duim en wijsvinger der rechterhand het fijne balansje vast, terwijl hij met aandacht het heen en weer schommelen er van beschouwt. Een muntstuk ligt op het driehoekige, een vierkant gewichtje in het ronde schaalje. Het geopende goudkasje staat voor hem op de tafel, een geldzak, waaruit goudstukken rollen, er naast. Veel minder bekend is de prachtige schilderij van LUCAS CRANACH, die wij in het Rijksmuseum te Stockholm zagen. Ze stelt voor een aan een tafel gezeten koopman in wild, bezig uit een linnen zakje gouden munten te schudden, waaronder duidelijk dubbele dukaten, Fransche kronen, pistoletten en halve realen te onderscheiden zijn. Een meisje, naast hem staande, weegt het geld. Op de tafel het blokje van den goudgulden.

van mijn vorig artikel, waar het voorkomt op het blokje van den Engelschen angelot, in het Kon. Kabinet berustende.

De opschriften boven sommige vakjes zijn tengevolge van het afbrokkelen van het hout gedeeltelijk uitgewischt, andere zijn overgeschreven, zoodat het niet meer precies te zeggen valt, wat er oorspronkelijk heeft gestaan.

Zie hier de namen, die goed leesbaar zijn.

In de doos :

Ducaet	Oñ dūc ^t		
H : nobel	Pistolet		Hol ^l Rydr ^r 1/2 Rydr ^r
Rôosenob	1/2 en 1/4 Pistolet		Ducaton Crusaet

In de lade :

Albertus, Angelot. Elisabet, Schot angel, goud leeu Laurentius, 1/2 ducaton, 1/4 ducaton, 1/2 Carolus en 1/4 Car^s, Keisers gul, g : gulden, Andries, Phlus gul, franc croon.

Wij zullen de gewichtblokjes stuk voor stuk nagaan en er, zoo noodig, eenige bijzonderheden aan toevoegen.

Ducaet, weegt 7.014 gr. Gewicht van den dubbelen dukaat met de twee hoofden.

De keerzijde ¹⁾ vertoont het Zeeuwsche wapen, waar boven de burcht van Middelburg, tusschen 06 (1606).

In het veld ^M_G^B (MAERTEN GOET BLOET) door een

¹⁾ Daar de keerzijden van bijna al de blokjes aldus zijn gestempeld, zullen wij de beschrijving er van niet meer herhalen.

ruwen, door vier roosjes onderbroken, krans omgeven. De G, die wij vroeger voor een C hebben aangezien, heeft op alle blokjes een ver vooruitspringenden bovenboog. Het vertikale streepje onderaan is slechts op enkele blokjes te zien.

Het jaartal /16/06 eischt eenige verklaring. Wij zijn tot het inzicht gekomen, dat hiermede niet zoozeer is bedoeld de datum van het jaar, waarin de blokjes zijn vervaardigd, als wel die van de ordonnantie, waarnaar de gewichtjes zijn geregeld. Inderdaad is den 21sten Maart 1606 een «generale ordonnantie en plakkaat opten Cours van 't Gelt», enz. verschenen, die met het placcart en de ordonnantie generale van Leicester in 1586 gepubliceerd; tot de beroemdste heeft behoord, welke in ons land het licht hebben gezien. Ze was vastgesteld geworden na eindelooze besprekingen «advysen ende diversche communicatien, soe mette Gecommitteerde van alle dese Vereenighde Nederlanden, als oock met de Generaelmeesters van der Munte». Behoudens vele wijzigen, noodzakelijk geworden door het voortdurend «steigeren» der gouden en zilveren munten, is het plakkaat van 1606 tot leidraad gebleven tot aan het einde der Republiek toe. «Met de uitvaardiging er van», zegt BROEKEMA ¹⁾, «begint een nieuw tijdperk van het muntwezen in de provincie Zeeland». Het is dus aannemelijk, dat balansmeester GOETBLOET zijn doosje met goudgewicht naar die nieuwe generale ordonnantie heeft geregeld, en bij die gelegenheid een eigen merk heeft aangenomen, dat ook op zijn latere blokjes van 1608

¹⁾ J. BROEKEMA. *Geschiedenis der Zeeuwsche munt van hare oprichting tot de uitvaardiging van de generale ordonnantie van het jaar 1606*, in *Archief Zeeuwsch Genootschap*, V^e deel, 2^e stuk.

en 1611 voorkomt. Wanneer de jaartallen op de munt zelve betrekking hebben, zijn ze steeds op de voorzijde der blokjes aangebracht.

On. duc^t Hongaarsche dukaat. Het blokje is niet meer aanwezig.

H : nobel, weegt 6.84 gr. ¹⁾ Henricus nobel van Engeland. Een schip zonder roos, de letter H ontbreekt in het veld.

In de beeldenaars van 1586 en 1606 werd het gewicht op 4 engelschen 14 asen = 6.825 gram gesteld.

De nobel van HENDRIK VI (1422—1461)	woog 6.95 gr.
De (rose) nobel van HENDRIK VII	7.64 gr.
De (rose) nobel van HENDRIK VIII	7.60 gr.

De beide laatste nobels werden in Engeland ryals, royals of rose nobles genoemd, omdat er een roos op voorkomt, wat op de oude nobels niet het geval is. De roos en de zon waren de lievelings-symbolen van EDWARD IV (1461—1483).

Hij zou de zon als kenteeken hebben aangenomen, na de verschijning aan den hemel van drie zonnen, onmiddellijk vóór dat hij zijn eersten slag ging leveren, dien hij gewonnen heeft. De witte roos was het aangenomen kenteeken van zijn geslacht.

Ons blokje, 6.84 gram wegende, komt het meest overeen met den nobel van HENDRIK VI, zoodat deze wel de bedoelde munt zal zijn geweest.

¹⁾ Dit en nog een viertal andere gewichtsblokjes zijn door den heer VAN HAARST, iker der maten en gewichten, chef van dienst in Zeeland, gecontroleerd, voor welke welwillendheid hier nogmaals dank wordt betuigd.

Halve Henricus nobel, weegt 3.415 gr. Zelfde type als de heele. Op dit blokje is de G van GOETBLOER op de keerzijde zeer duidelijk aangegeven. De halve nobel van HENDRIK VI weegt bij GRUEBER 53.3 grains of ± 3.45 gram.

Pistolet, halve en kwart. De blokjes van deze drie munten ontbreken.

Holl. Rijdt en halve. Ook deze gewichtjes zijn verloren gegaan.

Ducaton. Ontbreekt.

Halve Crusaet, weegt 6.2 gr. Voorzijde: Kruis met een ringetje in de vier hoeken. Het blokje vertegenwoordigt het gewicht van den halven crusaet. In den Beeldenaar van 1606 komt deze voor onder de benaming van «Den nieuwen Penning van Portugael metten cruyce, weegt vier enghelsen (6.152 gr.) tot zes gulden vier stuyvers».

Crusaet (kroon van Portugal) weegt 3.57 gr. Type: gelijkbeenig kruis, zonder ringetjes in het veld, Men noemde deze munt «croone metten korten cruyse», in tegenstelling van den «croon metten langen cruyse», die een Romeinsch kruis op een voetstuk vertoont. Dit blokje is dus niet de kwart van het hierboven beschreven crusaetype, die daarvoor 2 eng. zou moeten wegen met een koers van f 3.2 st., terwijl de croon metten korten cruyse in den beeldenaar van 1606 op een gewicht van 2 eng. 9 asen stijf = 3.509 gr. was gesteld en f 3 elf stuivers gold.

Gewichtblokjes in het schuifje.

Albertus, weegt 5.165 gr. Type van het blokje: Twee laurierstokken, St. Andrieskruis vormend. Boven: kroon, onder: lam aan een lint hangend, dat de twee stokken samenbindt. In het midden: 16—11.

Met dit blokje werd gewogen de dubbele Albertin of dubbele tiers de double ducat van ALBERTUS en ELISABETH. Het gouden stuk gold in 1611 *f* 5.5 st. In den beeldenaar van 1606 heet het: Twee derden deelen van den dobbelen ducaet van ALBERTUS en ELISABETH, woog 3 eng. $11\frac{1}{2}$ aesen stijf. (5.167 gr.) Toen was de waarde dezer gouden munt slechts *f* 5.

Het stuk is afgebeeld bij DE WITTE, deel III, blz. 18.

Het jaartal 1611, dat op het blokje voorkomt, wijst aan, dat het later dan 1606 is vervaardigd. Het merk van M. GOETBLOET op de keerzijde blijft ook op de later uitgegeven blokjes gehandhaafd.

Halve Albertus, weegt 2.94 gr. Zelfde type. Albertin of tiers de double ducat. Het stuk woog 1 eng. 29 aesen schaers (2.932 gr.) en deed in 1606 *f* 2.10 st. In 1611 echter was de koers er van reeds met $2\frac{1}{2}$ st. verhoogd. Zie: *Ordonnantie ende Placcaet van de Ertz hertoghen, Antwerpen 1611.*

Angelot weegt 5.14 gr. Type: Aartsengel ST. MICHAEL den draak doodend.

De angelot is een gouden munt, voor het eerst in Engeland iets vóór 1470 geslagen, terwijl er na 1634, dus onder de regeering van KAREL I, geen angelotten

meer zijn aangemunt. Ze werden in Engeland «angels», maar in het door de Engelschen veroverde gebied van Frankrijk «angelots» geheeten.

In de Nederlandsche gewichtdoosjes komen deze munten steeds onder de benaming van angelotten voor. Ze zijn langen tijd in ons land in omloop gebleven, daar ze o.a. nog in de goudkasjes van 1657 en 1660 als zoodanig voorkomen.

De oude «angeloth» woog volgens den Beeldenaar van 1606 3 eng. 10 aesen stijf (5.095 gr.) en had een koers van *f* 5.12 st.

De Engelse angel van HENDRIK VIII met een O op het schip had een zelfde gewicht, maar gold slechts *f* 5.8 st., was dus van iets minder gehalte.

Halve Angelot, weegt 2.53 gr. Zelfde type. Deze munt is niet vóór 1471 geslagen. JACOBUS I was de laatste vorst, die halve angels heeft doen aanmunten.

Elisabet, weegt 5.50 gr. Type van het blokje: Gekroond hoofd van koningin ELISABETH naar links met geplooiden, opstaanden, halskraag. In het veld s-e, waarboven twee kroontjes.

Een gewichtje met borstbeeld van de Engelse koningin ELISABETH komt in de goudkasjes hoogst zeldzaam voor. Het vertegenwoordigde het gewicht van den Half-Sovereign, die bij KENYON ruim 87 grains weegt, wat aan 5.50 gram gelijk staat. Deze half-sovereigns deden 10 shillings en zijn van 1558—1601 geslagen. De oudste sovereigns, die men in Engeland muntte, zijn van het jaar 1489. In 1561, dus onder ELISABETH's regeering had de Franschman, ELOYE

MENSTRELI genaamd; het munten met de schroef, in plaats van den bovenstempel los op den onderstempel, ingevoerd; blijkbaar was men met deze nieuwe methode niet bijster ingenomen, want reeds in 1572 kwam de hamer terug, om onder de regeering van KAREL II opnieuw en nu voor goed door de schroef te worden vervangen.

In het «*placaet ende ordonnantie van de Generale Staten van 21 mrt 1606*» worden de halve souvereinen van koningin ELISABETH gelijkgesteld aan die van EDUARDUS en van koning HENDRIK van Engeland; deze drie munten hadden toen een koers van *f* 5.12 st. In bovengenoemd plakkaat worden deze stukken ingedeeld in souvereinen en halve, respektievelijk *f* 11.5 st. en *f* 5.12 st. doende, terwijl in den beeldenaar, die er bij aansluit, deze munten dobbelde souvereinen en souvereinen worden betiteld. De halve van deze is de crown, die door het blokje van den «halven Elisabet» — zie volgend nummer — werd gewogen. Dit alles moet bij de inwisseling toch wel verwarring hebben gegeven.

TER GOUW zegt in zijn *Munt in de Volkstaal*, dat de souvereinen van koningin ELISABETH, Lysbet's werden geheeten.

Halve Elisabet, weegt 2.78 gr. Type als het vorige blokje. Het vertegenwoordigde denkelijk het gewicht van den crown (GRUEBER n°. 501) die 43 grains = 2.785 gr. woog. De crown had dezelfde figuren op het veld als de half-sovereign, deed dus als quarter-sovereign dienst. Ze golden in Engeland 5 shillings. Er komen echter ook crowns voor met, in plaats van een borst-

beeld, een groote roos in het veld, dit type is in den beeldenaar van 1606 afgebeeld. Men noemde het stuk daar halve-souverain; feitelijk was het echter het vierendeel van den Engelschen sovereign, zooals wij hier boven hebben gezien.

Schot angel (ot), weegt 5.14 gr. Het munttype op dit blokje laat een zwaard en een sceppter, over elkander gekruist, zien, tusschen twee distels. Bovenaan een kroon, aan den onderkant het jaartal 1608.

Deze munten worden in Engeland «sword and sceptre pieces» geheeten. Zij komen in onze beeldenaars meestal onder de benaming van «schotse angelotten metten scepter ende swaerde cruyswijs over den anderen» voor. Zij stammen uit de regeering van JACOBUS VI en zijn in Schotland het eerst tusschen 1601 en 1604 gemunt. Ze golden in 1606 *f* 5.3 st. vóór dien *f* 5.12, klommen echter weer tot *f* 5.8 st. op. Er bestaan vervalschte exemplaren van in zilververguld, deze dragen het jaartal 1611.

In de doosjes van ROELOF VAN DER SCHURE, M. GROENGRAFT, JACOB DRIELENBURGH e. a. uit het midden der 17e eeuw worden deze munten «schotsche ridders» genoemd, wat onjuist is, daar op de schotsche ridders de vorst te paard is gezeten. Beide muntstukken echter wogen even zwaar, zoodat men met hetzelfde gewicht èn schotsche angelotten èn schotsche ridders kon wegen.

Deze laatste munt was ouder en komt reeds in 1593 voor.

Halve schot. angel, weegt 2.53 gr. Zelfde type als de heele.

Gou·leeu, weegt 4.17 gr. Figuren op het blokje : Leeuw links gewend, zittend onder een gotisch portaal. Links en rechts drie bolletjes — slechte wedergave van het vuurstaal en de vonken — waaraan linten hangen. Dit gewicht vertegenwoordigt den gouden leeuw van PHILIPS DEN GOEDE, een muntstuk van zeer hoog gehalte, dat daarom zeer was gewild. In 1453 is het voor het eerst geslagen. Deed in 1586 f 3.15 st., in 1606 was de koers er van tot f 4.6 st. gestegen.

Er zijn echter nog andere gouden leeuwen geslagen, namelijk die, door de Staten van Brabant en Vlaanderen in 1584 uitgegeven. Deze leeuwen dragen in het omschrift geen naam van een vorst. Ze zijn meer te beschouwen als gedenkmunten dan als gewone munten. In de rekeningen van de Antwerpsche munt worden, volgens ALPH. DE WITTE, deze gouden leeuwen dan ook niet verantwoord.

.. Halve gouden leeuw, weegt 2.08 gr. Zelfde type als de heele.

«De halve na advenant» zeggen de beeldenaars van 1606 en 1610 boven een $\frac{1}{3}$ gouden leeuw van PHILIPS DEN GOEDE. De uitdrukking «halve» is hier misplaatst, want door PHILIPS DEN GOEDE zijn geen halve maar slechts $\frac{1}{3}$ leeuwen geslagen.

Toch hebben er halve gouden leeuwen bestaan. Deze zijn, zooals wij hebben aangegeven, door de Staten van Brabant en Vlaanderen na den dood van den hertog VAN ANJOU gemunt. Ze zijn evenals de heele afgebeeld bij DE WITTE, deel II, onder n°s. 800 en 801. Deze halve goude leeuwen zijn van grooter afmeting dan de $\frac{1}{3}$ gouden leeuwen van PHILIPS DEN GOEDE en worden, in

tegenstelling met de heele, in geen enkelen beeldenaar, zoover wij weten afgebeeld. In het figuurboek van 1606 is dezelfde houtsnede afgedrukt, die in LEICESTER's beeldenaar te zien is, bij gevolg is ook in 1606 het onjuiste woord «halve» overgenomen. M. GOETBLOET, die zijn doosje naar den beeldenaar van 1606 heeft gemaakt, nam den halven gouden leeuw, die daar ten onrechte als zoodanig vermeld staat, over en, dat hij inderdaad een halven g-leeuw heeft bedoeld, bewijst het gewicht van het blokje, immers de helft van 4.170 is 2.085 gr., terwijl $\frac{1}{3}$ er van 1.39 zou uitmaken.

GOETBLOET zal echter weinig exemplaren van den halven gouden leeuw hebben te wegen gekregen, want er zijn slechts enkele oudtijds van gemunt, thans zijn deze stukken zóó zeldzaam, dat er maar één enkel exemplaar meer van bekend is, dat in het Antwerpsch museum berust.

Laurentius, weegt 3.8 gr. Het blokje vertoont ST. VINCENTIUS met het kleed der diakens omhangen naar rechts gaande, een scheepje in de linker en een palmtak in de rechterhand dragende.

Twee sterren in het veld.

Op de keerzijde is de G onder het Zeeuwsche wapen duidelijk aangegeven.

Wij hebben hier te doen met het gewicht van den halven millerees van Portugal of halven gouden Vincentius.

De millerees moest 5 eng. of 7.690 gr. wegen.

Ons blokje diende dus tot gewicht van den halven millerees, die in den beeldenaar van 1606 op / 3.16 wordt gesteld. De heilige op deze munt is wel eens aangezien voor den H. LAURENTIUS (doosje M. GOETBLOET) alsmede

voor den H. STEPHANUS (GROEBE. *Beantwoording prijsvraag over de munten*, waar de munt ST. STEVEN of JOHANNES met het scheepje ¹⁾ wordt geheeten). Die verwisseling is verklaarbaar doordat deze drie heiligen allen een martelaarspalmtak in de rechterhand houden. Het scheepje echter behoort uitsluitend den H. VINCENTIUS toe. Nadat ST. VINCENTIUS, die vermoedelijk te Saragossa in Spanje geboren werd, onder de regeering van DIOCLETIANUS te Valencia was gestorven, werd zijn stoffelijk overblijfsel bovennatuurlijk door raven beschermd, en later te Valencia luisterrijk bijgezet. De invallen der Mooren verstoorden echter de rust, het heilige gebeente moest bij Kaap Vincent in veiligheid worden gebracht. Veel later, onder de regeering van ALPHONSUS I werd het stoffelijk overschot terug gevonden en per schip naar Lissabon vervoerd waar het in de cathedraal plechtig werd bijgezet. Ter eeuwige gedachtenis aan deze «translatio» — dat gene dus wat ST. VINCENTIUS speciaal met Portugal verbindt — kreeg Lissabon een wapen, dat een schip vertoont, waarop ter zijde van den mast de beeltenis van den Heilige, terwijl op voor- en achtersteven een raaf ²⁾ is gezeten.

^{1/2} ducaton. Dit blokje is niet aanwezig, in plaats daarvan ligt dat van den crown of kwart souverain van Engeland, met een gewicht van 3.065 gr.

Men ziet er een zittenden, gekroonden, vorst op naar

¹⁾ Deze benaming naar JOHANNES III, koning van Portugal, die ze het eerst deed munten. Het omschrift «Zelator fidei usque ad mort (em)» zinspeelt op den titel «Zelator fidei», door paus PAULUS III aan koning JOHANNES gegeven, wegens zijn ijver om de Inquisitie in zijn koninkrijk in te voeren.

²⁾ Die raaf op het schip is op sommige gewichtblokjes te zien.

voren gewend met sceppter en wereldbol in de hand. Aan de voeten een groote roos. De Engelsche heele en halve souvereins van HENDRIK VIII vertoonen inderdaad dit type; ook daar ziet men een roos aan den zoom van den hermelijnen mantel. Daar het gewicht van den «half-sovereign» 97 grains of 6.285 bedraagt, moet ons blokje dat van den kwart soverein zijn. Deze munten hebben op de keerzijde geen zittenden vorst, maar laten een roos zien, het geheele veld beslaande. Zie GRUEBER, n°. 433. Op de andere zijde heeft deze munt, crown genaamd, het Engelsche wapen evenals dit op de heele en halve souvereins voorkomt. De sovereign-serie was niet geheel betrouwbaar wat gehalte en gewicht betreft, zegt GROEBE. De crown ($\frac{1}{4}$ sovereign) die in den beeldenaar van 1606 «halve» soverein wordt genoemd, woog 3.076 gr. en had een omloopswaarde van *f* 2.16 st.

$\frac{1}{4}$ ducaton. Ontbreekt. Ter vervanging van den kwart ducaton vindt men het blokje van den halven gouden reaal van keizer KAREL V, wegende 3.50 gr. Het laat een gekroonden dubbelen arend op een gebloemd kruis zien, zooals dit op de halve gouden realen van dien vorst voorkomt. Tusschen het kruis de cijfers LXX J = $70\frac{1}{2}$ wat, zooals men weet, wil zeggen, dat er $70\frac{1}{2}$ stukken van in het mark goud moesten gaan, het gewicht was daarmee bepaald. GROEBE en de ordonnantieboeken geven echter $70\frac{1}{8}$ in plaats van $70\frac{1}{2}$ op. De halve gouden realen wogen 2 eng. 9 azen of 3.509 gr. Ook in het door mij beschreven doosje met Zeeuwsch goudgewicht, te Goes ontdekt, komt op het halve-realenblokje het getal $70\frac{1}{2}$ voor.

Carolus, weegt 9.05 gr. Figuur van het blokje: Gelauwerd borstbeeld naar links met XX (shillings) in het veld. De koning draagt een snor.

De onderkant van het blokje heeft niet het merk van GOETBLOET, maar dat van een anderen Zeeuwschen balansmaker ¹_C^D geheeten. (Zie n°. 7 van de lijst op blz. 11 in *Jaarboek 1916*).

Met dezen «Carolus» is bedoeld de «Broad», ook wel «Twenty shillings» geheeten, van KAREL II, tusschen de jaren 1660—1663 gemunt, op stempels door den beroemden graveur THOMAS SIMON gesneden.

Op de «Broads» van KAREL II is de koning steeds *gelauwerd* en draagt een *snor*, in tegenstelling met diezelfde stukken, door KAREL I geslagen, en onder diens regeering Unites of Unités geheeten, waarop de vorst *gekroond* is en een *puntbaard* heeft. Ze zijn dus gemakkelijk te onderscheiden. In onze doosjes met goudgewicht komen beide typen voor. Men noemde deze goudstukken hier te lande gemakshalve «Carolus». Ze hebben een gelijk gewicht. In het doosje van R. v. D. SCHURE, in 1660 uitgegeven, vertoont het blokje van den Carolus een gekroonden vorst met puntbaard, terwijl in DRIELENBURGH's doosje, volgens het opschrift van 1657 dateerend, een gelauwerde vorst, die een snor draagt, wordt aangetroffen. Daar dit laatste type van de Broads met het getal XX er op, voor het eerst in 1661 is gemunt, moet het blokje later in het doosje zijn omgeruild. Dit is ook het geval met ons blokje, dat niet uit den tijd van M. GOETBLOET stamt, maar uit veel lateren tijd. De initialen ¹_C^D zijn daarmede ook eenigszins gedateerd, daar zij aan een balansmeester uit de 2de helft der 17de eeuw moeten hebben behoord.

In den Beeldenaar van 1665 komt de «Carolus» met kroon en puntbaard (KAREL I) voor. Het stuk had toen een koers van *f* 10.14 st.

Halve Carolus. Ontbreekt.

Kwart Carolus, weegt 2.27 gr. Zelfde type, als de heele Carolus, behalve dat het cijfer v (shillings) er op voorkomt. Op de keerzijde, evenals op het blokje van den Carolus, het merk van den balansmaker 1^{P}

Keizersgulden, weegt 2.92 gr. Blokje van den Carolusgulden, die aldus werd genoemd. Borstbeeld van KAREL V, naar voren gewend, met werelddol en zwaard. Het gewicht van deze munt was gesteld op 30 asen of 2.98 gr. Haar koers bedroeg in 1606 *f* 1.85.

De Karolusgulden, door PHILIPS II gemunt, werd in den volksmond Koningsgulden geheeten.

Goudgulden, weegt 3.27 gr. Type: Werelddol met kruis. Over den dol een rand met pareltjes.

Keerzijde: Merk van M. GOETBLOET.

De goudgulden van Duitschland deed in 1606 *f* 2.15 st.

Andriesgulden. Ontbreekt. In het vakje ligt het gewicht van den pistolet van Rome, wegende 3.45 gr. Type: schild met zes bollen, waarboven de gekruiste sleutels met de pauselijke tiara.

Philipgulden. Ook dit blokje is verloren gegaan. Thans ligt er voor in de plaats dat van den gouden reaal van PHILIPS II, wegende iets meer dan 5 gr. Ge-

kroond borstbeeld naar rechts. In het veld G. R. De gouden reaal van koning PHILIPUS had in 1606 een koers van *f* 5.15.

France Kroon, weegt 3.40 gr. Type: Gekroond wapen van Frankrijk, drie leliën in een schild. Aan beide zijden daarvan een gekroonde lelie. De Fransche kronen komen in den beeldenaar van 1606 op een gewicht van 2 eng. 7 asen stijf voor = 3.412 gr. en golden *f* 3.10.

Halve Fransche Kroon, weegt 1.57 gr. Zelfde type, maar van andere teekening.

Keerzijde: Wapen van Zeeland, daarboven Burchtje, omgeven door het jaartal (15)93. In het veld MM. Zeer fraaie, fijne stempel. De gewichtjes met deze initialen — zie mijne aantekening hierover in Jaarboek 1916 — meen ik aan MATTHIJS MOLCKMAN te mogen toeschrijven.

Meerdere gewichtblokjes zijn niet aanwezig. Wat nu den persoon van MARTEN GOETBLOET betreft, hierover valt weinig mede te deelen. De balansmeesters vormden een onderafdeeling van het smedengilde, zoodat wij hem in de archieven van dat gilde hadden te zoeken.

Inderdaad troffen wij op het jaar 1592 een MAERTEN GOETBLOET als balansmeester aan. Er werd toen 13 schellingen 4 gr. van hem ontvangen. Een andere post in de rekeningen van 1602 vermeldt hem nogmaals, hij betaalde toen 0 : 11 : 8. Deze M. GOETBLOET, vermoedelijk in de laatste helft der 16^e eeuw geboren, is de uitgever van het hierboven beschreven doosje met goudgewicht geweest. Thans blijft nog over de doosjes terug te vinden van de Middelburgsche balansmeesters YSAAK KNOCKE, GUILLAUME DE NEVE (uit den tijd, dat hij nog niet naar

Amsterdam was verhuisd. want het is zeer waarschijnlijk, dat onze G. DE NEVE dezelfde balansmaker is, die later in de Warmoesstraat te Amsterdam heeft gewoond en wiens oudst bekend doosje met goudgewicht het jaartal 1615 draagt), en THOMAS, allen als zoodanig in de rekeningen der smeden uit het begin der 17^e eeuw vermeld. Men snuffele eens onder de incomplete doosjes en zoek aandachtig naar half uitgewischt schrift, wie weet, of daar onder niet werk van een dezer laatste personen terug te vinden is.

Dat het zoeken beloond moge worden!

M. G. A. DE MAN.